

Іван ГОРБАЦЬО,

orcid id: 0009-0009-7345-7654

аспірант кафедри технологічної освіти

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

(Київ, Україна) rovin@i.ua

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ТУРИСТИЧНОГО СУПРОВОДУ ШКІЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ

Проведення екскурсій підвищує інтерес учнів до навчання, покращує їх знання та мотивацію. Ставлення педагога до організації та проведення мандрівки, а також допомога учням провести самоаналіз здобутих теоретичних знань і отримати практичні навички часто визначає вплив самої екскурсії на учнів. Метою статті є обґрунтування важливості підготовки педагогів до організації та туристичного супроводу в рамках екскурсій та мандрівок для учнів. Викладачі мають змогу мотивувати та зацікавити учнів наукою. Методи розвитку зацікавленості учнів включають практичну діяльність під час екскурсії, так як створюють унікальні можливості навчання для них, незалежно від сфери застосування. Однак, практичні заняття та екскурсії не відбуваються просто так. Вчителі повинні розуміти, що такі заходи вимагають організації, планування та самоаналізу знань і вчинків зі сторони учнів, для здобуття ними максимального досвіду. В цій роботі демонструється вивчення літератури щодо шкільних екскурсій, зосереджуючись на наукових екскурсіях і ролі вчителя в класі до, під час і після туристичних мандрівок, в ході яких відбуваються дослідження.

Учні під час екскурсії вдосконалюють свої навички шляхом спостереження та сприйняття, використовуючи всі свої органи чуття. В учнів формується позитивне ставлення до навчання, яке мотивує їх розвивати зв'язки між теоретичними концепціями, які розглядаються на заняттях в класі та тим, що здобувається досвідом під час екскурсії. Отриманий досвід залежить від інтересів учнів, їх мотивації, життєвих обставин, часу, потреби та попередньо здобутих знань та досвіду. Екскурсії дають можливість мотивувати та об'єднати учнів, допомогти їм поглянути з практичного боку на явища та зрозуміти процеси, розглянуті на заняттях в класі. Це підвищує їх базу знань, ерудицію, світогляд та сприяє подальшому розвитку та навчанню. Це також впливає на підвищення рівня стратегії мислення. З розумінням до учнів приходить впевненість і внутрішня мотивація.

Ключові слова: майбутні педагоги, навчання, туристичний супровід, екскурсія, мандрівки, учні.

Ivan HORBATSO,

orchid id: 0009-0009-7345-7654

Graduate student at the Department of Technological Education

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University

(Kyiv, Ukraine) rovin@i.ua

TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR TOURIST ACCOMPANIMENT OF SCHOOL EXCURSIONS

Excursions increase students' interest in learning, improve their knowledge and motivation. The teacher's attitude to the organization and conduct of the trip itself, as well as helping students in their process to self-analyze the acquired theoretical knowledge and gain practical skills, often determines the impact of the excursion on students. The purpose of the article is to justify the importance of training teachers for the organization and tourist support of students' excursions and trips. Teachers are able to motivate and interest students in science. Methods for developing student interest include hands-on activities and field trips that create unique learning opportunities for students regardless of field of application. However, practical classes and excursions do not just happen, teachers must understand that such activities require organization, planning and introspection of knowledge and actions on the part of the student in order to maximize the learning experience. This paper presents a literature review of school field trips, focusing on field trips and the role of the teacher in the classroom before, during, and after research field trips.

During field trips, students hone their observation and perception skills using all their senses. Students develop a positive attitude towards learning, motivate them to develop connections between theoretical concepts in the classroom and what they have gained through experience. Students develop a positive attitude to learning, motivate them to develop connections between theoretical concepts in the classroom and what was gained through experience. The experience gained depends on a person's interests, motivation, life circumstances, time, needs, and previous experience and knowledge. Field trips offer an opportunity to motivate and engage students to appreciate and understand the phenomena and processes discussed in class, which increases their knowledge base and promotes further learning.

It also has the effect of increasing the level of strategic thinking. With understanding comes students' confidence and inner motivation.

Key words: *future teachers, training, tourist support, excursion, travels, students.*

Постановка проблеми. Проведення екскурсій підвищує зацікавленість учнів до навчання, покращує їх знання та мотивацію. Ставлення педагога до організації та проведення мандрівки, а також допомога учням у проведенні самоаналізу здобутих теоретичних знань і отриманні практичних навиків часто визначає вплив самої екскурсії на учнів. На жаль програми підготовки педагогів не включають курсу з планування чи проведення екскурсій. Запровадивши таку підготовку вчителі будуть проводити цікаві та мотивуючі екскурсії, це дозволить учням розвинути інтерес до навчання та призведе до покращення навчального процесу загалом. Стаття демонструє важливість шкільних екскурсій як інструменту навчання для зв'язку теоретичного матеріалу з розумінням явищ і процесів, що розглядаються ними на заняттях в школі.

Аналіз досліджень. Незаперечним фактом є те, що учні, які беруть безпосередню участь у практичних дослідженнях, формують більш позитивне ставлення до предмету, який вивчають. Проблему отримання знань учнями та їх навчання під час екскурсій досліджували як вітчизняні дослідники (Дудорова, 2014; Кіптенко, Малиновська, 2018; Король, 2016 та ін.), так і зарубіжні науковці (Cwikla, Lasalle, Wilner, 2009; Hudak, 2003; Kisiel, 2006 та ін.). Нормативні вимоги щодо проведення шкільних екскурсій відображені в спеціальних документах (Інструкція, 2014; Методичні рекомендації, 2008).

Метою статті є обґрунтування важливості підготовки педагогів до організації мандрівок та туристичного супроводу учнів під час екскурсій.

Виклад основного матеріалу. Викладачі мають змогу мотивувати та зацікавити учнів наукою. Методи розвитку інтересу учнів включають практичну діяльність і екскурсії, які створюють унікальні можливості навчання для учнів, незалежно від сфери застосування. Однак, практичні заняття та екскурсії не відбуваються просто так, вчителі повинні розуміти, що такі заходи вимагають ретельної організації, планування та допомоги учням у проведенні самоаналізу отриманих під час цього знань та дій, щоб отриманий досвід від такої навчальної діяльності зробити максимальним.

В цій роботі демонструється вивчення літератури щодо шкільних екскурсій, зосереджуючись на наукових та туристичних екскурсіях і ролі вчи-

теля в класі до, під час і після мандрівок входять яких відбуваються дослідження.

Екскурсія є формою організації освітнього процесу, яка дозволяє проводити спостереження, безпосередньо вивчати різні предмети, явища і процеси в природних або штучно створених умовах. Екскурсії мають велике пізнавальне і виховне значення. Вони конкретизують, поглиблюють і розширюють знання учнів (Методичні рекомендації, 2008).

Екскурсією, також можна назвати навчальну поїздку, шкільну екскурсію або туристичну мандрівку з учнями але її суттю залишатиметься шкільна або класна екскурсія з освітньою метою, у якій учні взаємодіють із середовищем та експонатами, щоб отримати практичний досвід, зв'язок з ідеями, концепціями та предметом, який вивчається. Зарубіжні вчені (Tal, Morag, 2009) описали екскурсії як досвід учнів за межами школи в інтерактивних місцях, призначених для навчальних цілей. На екскурсіях учні перевіряють на практиці теоретичні знання і трансформують їх в уміння і навички.

Головна дидактична мета екскурсій – формування нових знань через безпосередні спостереження за природними, соціальними, виробничими об'єктами і явищами, долучення школярів до дослідницької діяльності: аналізу й порівняння властивостей об'єктів, явищ, їх закономірностей з метою узагальнення інформації, пізнання навколишнього світу (Кіптенко, Малиновська, 2018).

Екскурсії можна планувати з п'ятьма цілями: 1) Щоб надати досвід з перших вуст; 2) Стимулювати інтерес і мотивацію до науки; 3) Щоб додати доречність навчання та взаємозв'язкам; 4) Зміцнити навички спостереження та сприйняття; 5) Сприяти особистому (соціальному) розвитку (Michie, 1998).

Як приклад візьмемо екскурсії з відвідуванням учнями унікальних місць, таких як Музей науки у Львові. Це інтерактивний музей в Україні, присвячений дослідженню навколишнього світу та досягненням сучасної техніки. Його відвідувачі можуть торкатися експонатів та взаємодіяти з ними, зокрема, ставити власні експерименти й запускати різноманітні механізми. Кожен учень спостерігає за природними явищами та створює для себе відповідне уявлення отримуючи практичний досвід. Тут інтерактивні експонати виставки допомагають учням грати з

поняттями, видами діяльності, які часто неможливі у класі. Зміст попередньо отриманих теоретичних знань раптово стає актуальним, і тоді учні краще засвоюють і адаптують своє нове розуміння та пізнання.

Екскурсії забезпечують реалізацію дидактичного принципу зв'язку теорії з практикою. Вони є досить ефективною формою організації навчальної роботи і в цьому відношенні виконують ряд істотних дидактичних функцій: за допомогою екскурсій реалізується принцип наочності навчання, оскільки під час їх проведення учні безпосередньо знайомляться з досліджуваними об'єктами та явищами; екскурсії дозволяють підвищувати науковість навчання і зміцнювати його зв'язок з життям, з практикою; екскурсії сприяють політехнічному навчанню, бо дають можливість знайомити учнів з виробництвом, із застосуванням наукових знань у промисловості і сільському господарстві; екскурсії відіграють важливу роль у професійній орієнтації учнів на виробничу діяльність і ознайомленні їх з умовами та результатами праці працівників промисловості, сільського господарства, сфери послуг тощо. Екскурсії дають можливість поєднати методи і прийоми навчання і наукового дослідження (Дудорова, 2014).

Сьогодні учням пропонують користуватися комп'ютерами та здійснювати віртуальні екскурсії. І таких пропозицій в інтернеті стає дедалі більше, але учнів це цікавить дедалі менше. Цей механізм досить сумнівний, бо учні які навчаються на цифровому досвіді, відчувають лише те, що вважають важливим розробники цих віртуальних подорожей, і учні не стикаються з багатовимірною діяльністю, в якій всі їхні органи чуття повністю залучені (Національна дослідницька рада / National Research Council (NRC), 2009). Навпаки, екскурсії є емпіричними, автентичними соціальними подіями, які створюють новий спосіб пізнання об'єкта, поняття або процесу. Отримані враження ведуть до глибшого вивчення та розвитку інтересу.

Переважають шкільні екскурсії складаються із запланованих, добре організованих заходів, під час яких учні слідує чітко визначеному і описаному розкладу. Музеї та галереї, природні парки та інші державні установи пропонують навчальні заходи та програми, якими зазвичай керує персонал таких установ або їх штатні екскурсоводи (Король, 2016). В результаті досвід одного учня по суті такий самий, як і досвід будь-якого іншого учня. Вчителі вважають такі програми зручними, оскільки учні прив'язані до чіткого плану проведення. Однак такі екскурсії це мінімальні можли-

вості для учнів особисто взаємодіяти та здобувати власний досвід.

Неформальні екскурсії є більш гнучкими, менш структурованими та пропонують учням певний контроль і вибір щодо їхньої діяльності чи середовища. Спостерігаючи, як учні взаємодіють в неформальному освітньому середовищі, такому як науковий центр, дослідницька станція чи обсерваторія, вчителі часто дивуються, скільки учні знають і хто з них володіє більшими знаннями (Rennie, 2007).

Неформальна освіта є однією з пізнавальних моделей навчання. Досвід неформальної науки це шкільні екскурсії, учнівські проекти, громадські наукові молодіжні програми та випадкові візити до неформальних навчальних закладів. Преса та електронні засоби масової інформації через інтернет повинні ефективно використовуватись для просування наукового навчання. В неформальній обстановці навчального середовища учні почуваються невимушено. Спрямованість може бути індивідуалізованою, діяльність не конкурентною (або може оцінюватись), взаємодія повинна бути добровільною та невимушеною, а соціальна взаємодія заохочуватись. Разом, ці якості формують внутрішньо мотивованого учня, який заохочує інших учнів до навчання.

Неформальні екскурсії, такі як туристичні мандрівки, можуть бути непов'язані зі школою, наприклад сімейні заходи істотно сприяють покращенню природничих знань дітей, хоча наука, знання та інтерес, набуті вдома, можуть бути скомпрометовані, якщо більшість досвіду відбувається через засоби масової інформації, такі як телебачення та Інтернет, у яких діти можуть мати труднощі з можливості відрізнити реальність від розваг.

Розглянемо практичні досліди під час екскурсій. Важливо розуміти емпіричне навчання, обговорюючи екскурсії. Досвід навчання є автентичним, з перших рук, сенсорним. Експериментальна діяльність досліджувати, торкатися, слухати, дивитися, пересувати предмети, розбирати та збирати заново. Навчання складається із розуміння досвіду, а потім перетворення його в застосування або результат (Kolb, 1983). «Асоціація експериментальної освіти» визначила експериментальне навчання як методологію, в якій педагоги спрямовують учнів на здобуття певного досвіду, а потім направляють учнів через рефлексію розвивати знання, розвивати навички, уточнювати цінності та розвивати здатність людей робити свій внесок для розвитку своїх спільнот (Асоціація експериментальної освіти, 2012).

Експериментальне навчання не має вікових обмежень. Немовлята, малюки та діти, що ростуть, розвивають усі свої навички та знання перетворюючи їх на досвід. Девід Колб описав експериментальне навчання, використовуючи спіральний чотирикроковий цикл. Спочатку – учень отримує досвід. Рефлексія відбувається, коли учень розповідає про свій досвід а абстракція виникає, коли він розмірковує про цей досвід. Учень планує новий досвід, щоб перевірити нові ідеї, і він його здобуває, тоді цикл продовжується. Кожного разу коли цикл завершено, відбулося певне навчання. Хоча, здається, що навчатись на досвіді просто, є застереження, які слід враховувати. Процес навчання не відбувається миттєво. Потрібен час, щоб проаналізувати, а потім синтезувати концепцію, яка вписується у вже сформований багаж знань. Експериментальне навчання не є одновимірним. Вивчена концепція буде інтегруватися з усіма попередніми знаннями. Учень із багатьма зв'язками щодо предмету схоплюватиме нові знання швидше та з більшою ясністю (Kolb, 1983).

Експериментальна діяльність повинна відігравати важливу й корисну роль у будь-якому навчальному процесі. Національна дослідницька рада (NRC, 2009) продемонструвала, що в учнів, які набувають практичного справжнього досвіду, можуть розвиватися допитливість та інтерес, що призводить до бажання дізнатися більше. Спостережливості покращується. Соціальні навички розвиваються, коли учні діляться своїми враженнями та знаннями з іншими. Учні можуть почати дивитися та переходити до занять і пов'язувати попередні знання та досвід із новими концепціями. А підвищений інтерес до науки може спрямувати учня на шлях кар'єри, пов'язаної з наукою. Вчителі також отримують багато позитиву. Учні є зацікавлені і вмотивовані, що дозволяє навчання піднятися на новий і вищий рівень. Учні, які зацікавлені та уважні в класі, вивчатимуть краще матеріал, тому рівень їх успішності буде покращуватися.

Коли мова йде про навчання, найчастіше передбачається, що воно відбувається в шкільному класі. Навчання є контекстуалізованим, на нього впливають мотивація, очікування, попередні знання, досвід, попередні інтереси, переконання, контроль і вибір (NRC, 2009). Для навчання потрібен час побудувати осмислене розуміння. Навчання через досвід вимагає від учня вже певного досвіду, а потім розмірковування, аналізу та перевірки ідеї, щоб розвинути знання та створити інший досвід. Вчителі часто використовують

цей формат навчання у лабораторних роботах та проектах. Неформальне навчання пов'язане з проведенням екскурсій та мандрівок може бути настільки ж потужним інструментом навчання з унікальними перевагами. Відвідуваність і участь є добровільним чи вільним вибором, програма в тому числі навчальна – різноманітна, підхід до навчання ні змагальний, ні оціночний, учні будь-якого віку можуть брати участь у такому навчанні та у будь-який момент часу, а зусилля докладають найбільш вмотивовані учні.

Шкільні педагоги можуть розглянути питання про підвищення взаємодії з учнями шляхом додавання можливостей неформального навчання для зміцнення знань у класі, дозволити учням засвоїти та пристосувати досвід до своїх знань у класі. А місце проведення неформальної освіти може бути цінним ресурсом, що сприяє педагогічній досконалості (Дудорова, 2014).

Екскурсія з одним фокусом забезпечить потенційний вплив на когнітивні здібності учнів, навички, знання, інтереси та майбутню кар'єру (Hutson, Cooper, Talbert, 2011). Це може бути особливо корисно для учнів, які мають проблеми з навчанням або описуються, як «група ризику» через низький рівень продуктивності під час контрольних у класі. Екскурсії пропонують унікальну можливість для учнів створювати зв'язки, які допоможуть їм отримати розуміння та розвивати задоволення від навчання.

Учні під час екскурсій відточують свої навички спостереження та сприйняття, використовуючи всі їхні органи чуття (Nabors et al., 2009). В учнів формується позитивне ставлення до навчання, мотивує їх розвивати зв'язки між теоретичними знаннями, отриманими в класі та тим, що було здобуто через досвід (Hudak, 2003). Екскурсії на свіжому повітрі забезпечують можливість для учнів розвинути сприйняття, збільшити словниковий запас і збільшити інтерес до відпочинку на природі (Hoisington, Savleski, DeCosta, 2010). Розвинений інтерес стимулює допитливість, надання можливості учням ставити запитання, обговорювати спостереження, розглядати минулий досвід, або просто поміркувати над темою (Farmer, Knapp, Benton, 2007b; NRC, 2009). Коли місце проведення екскурсії – не єдине конкретне місце, а подоланий певний шлях, учні також отримують знання та розуміння своєї місцевості та громади, коли вони подорожують від школи до місця проведення екскурсії (Nabors et al., 2009).

Останнім часом екскурсії для школярів стали менш поширеними через брак фінансування та часу. Однак, нетрадиційні екскурсії залишаються

цілком можливими. Екскурсії на території школи є безкоштовною альтернативою, зберігаючи переваги традиційних екскурсій. На вулиці учні можуть досліджувати територію школи, зосереджуючись на конкретній темі чи концепції. У класі учні можуть створити свій власний музей експонатів, або ж місцевий університет чи науковий музей може поділитися мобільними експонатами зі школою. Незалежно від того, чи є школа міською, приміською чи сільською, екологія є всюди (Lei, 2010). Багато чому можна навчитися на майданчику, краю лісу, біля води чи в парковій зоні. Екскурсія може стимулювати нове дослідження, підвищити позитивне ставлення до науки, викликати розвиток інтересу та забезпечити багато винагород, як для вчителя, так і для учнів.

Результати від екскурсій не є гарантованими. Екскурсії не повинні бути короткочасними навчальними інструментами. Учні можуть отри-

мати певне короткочасне навчання, але без підкріплення знань чи підведення підсумків, навчання чи розвиток інтересу може бути лише тимчасовим. Короткотермінове запам'ятовування не означає навчання. Хоча дослідження вчених (Farmer, Knapp, and Benton, 2007) довели, що навіть через рік після добре організованої екскурсії багато учнів запам'ятали те, що вони бачили і почули, і продемонстрували розвинену наукову позицію.

Висновки. Отриманий досвід залежить від інтересів людини, її мотивації, життєвих обставин, часу, потреби та попереднього досвіду і знань. Екскурсії пропонують можливість мотивувати та об'єднати учнів, щоб оцінити та зрозуміти явища і процеси розглянуті в класі, що підвищить базу їх знань та сприяє подальшому навчанню. Це також впливає на підвищення рівня стратегії мислення. З розумінням до учнів приходить впевненість і внутрішня мотивація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудорова Л. Ю. Формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму (теоретико-методичний аспект): монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 424 с.
2. Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю: затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 № 1124, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.10.2014 р. за № 1341/26118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1341-14#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Кіптенко В., Малиновська О. Організація екскурсійних послуг: Підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 518 с.
4. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навч.-метод. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 144 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки від 06.02.2008 р. за № 1/9-61. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617 (дата звернення: 17.04.2024).
6. Hudak P. Campus field exercises for introductory geoscience courses: *Journal of Geography*. 2003. Vol. 102, № 5. P. 220–225. URL: <https://doi.org/10.1080/00221340308978550> (дата звернення: 12.09.2023).
7. Cwikla J., Lasalle M., Wilner S. My two boots ...a walk through the wetlands: An annual outing for 700 middle school students. *The American Biology Teacher*. 2009. Vol. 71, №5. P. 274–279. URL: https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2377&context=fac_pubs (дата звернення: 20.11.2023).
8. Falk J. H., Dierking L. D. Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning. New York: Altamira Press. 2000. 272 p.
9. Farmer J., Knapp D., Benton G. The effects of primary sources and field trip experience on the knowledge retention of multicultural content. *Multicultural Education*. 2007. Vol. 14, №3. P. 27–31. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ762419.pdf> (дата звернення: 27.11.2023).
10. Fries-Gaither J., Lightle K. Penguins and polar bears integrates science and literacy. *Science*. 2011. Vol. 331, №6016. P. 413. URL: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1196976> (дата звернення: 02.02.2024).
11. Hofstein A., Rosenfeld S. Bridging the gap between formal and informal science learning. *Studies in Science Education*. 1996. Vol. 28. P. 87–112. URL: https://www.researchgate.net/publication/249057605_Bridging_the_Gap_Between_Formal_and_Informal_Science_Learning (дата звернення: 21.01.2024).
12. Hoisington C., Sableski N., DeCosta I. A Walk in the woods. *Science and Children*. 2010. Vol. 48, № 2. P. 27–31. URL: https://www.researchgate.net/publication/303564256_A_Walk_in_the_woods_a_partnership_with_an_arboretum_gets_preschoolers_outside_and_into_science (дата звернення: 23.01.2024).
13. Hutson T., Cooper S., Talbert T. Describing connections between science content and future careers: Implementing Texas curriculum for rural at-risk high school students using purposefully-designed field trips. *Rural Educator*. 2011 Vol. 31. P. 37–47. URL: https://www.researchgate.net/publication/262567487_Describing_connections_between_science_content_and_future_careers_Implementing_Texas_curriculum_for_rural_at-risk_high_school_students_using_purposefully-designed_field_trips (дата звернення: 21.08.2023).
14. Kisiel, J. Making field trips work. *Science Teacher*. 2006. Vol. 73, №1. P. 46–48. URL: <https://www.proquest.com/docview/214613182?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals> (дата звернення: 20.01.2024).
15. Kolb, D. Experiential learning, experiences as the source of learning and development. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall. 1983. P. 20–38 URL: https://www.fullerton.edu/cice/resources/pdfs/sl_documents/Experiential%20

Learning%20-%20Experience%20As%20The%20Source%20Of%20Learning%20and%20Development.pdf (дата звернення: 11.12.2021).

16. Lei S.A. Assessment practices of advanced field ecology courses. *Education*. 2010. Vol. 130, № 3. P. 404–415.

17. Nabors M.L., Edwards L.C., Murray, R.K. Making the case for field trips : What research tells us and what site coordinators have to say. *Education*. 2009. Vol. 129, №4. P. 661–667. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Making-the-Case-for-Field-Trips%3A-What-Research-Us-Nabors-Edwards/560567923b647e4b381ad61b11bcfdabbded83eb> (дата звернення: 20.04.2024).

18. National Research Council. Learning science in informal environments: People, places, and pursuits. Washington, DC : The National Academies Press. 2009 URL: <https://nap.nationalacademies.org/read/12190/chapter/1> (дата звернення: 20.03.2022).

19. Rennie L.J. Learning outside of school. In S.K. Abell and N.G. Lederman (eds.), *Handbook of Research on Science Education*. Mahwah, New Jersey: Erlbaum, 2007.

20. Scarce R. Field trips as short term experiential education. *Teaching Sociology*. 1997. Vol. 25. P. 219–226.

21. Tal T., Morag O. Reflective Practice as a Means for Preparing to Teach Outdoors in an Ecological Garden. *Journal of Science Teacher Education*. 2009. Vol. 20 №3, P. 245–262. URL: https://www.researchgate.net/publication/225159698_Reflective_Practice_as_a_Means_for_Preparing_to_Teach_Outdoors_in_an_Ecological_Garden (дата звернення: 07.06.2023)

REFERENCES

1. Dudorova L. Yu. (2014) Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do orhanizatsii shkilnoho turyzmu (teoretyko-metodychnyi aspekt) [Formation of readiness of future teachers to organize school tourism (theoretical and methodological aspect)]; monohrafiya – monograph. 424. [in Ukrainian].

2. Instrukttsiia shchodo orhanizatsii ta provedennia ekskursii i podorozhei z uchnivskoiu ta studentskoiu moloddu [Instructions on the organization and conduct of excursions and trips with pupils and student youth], zatverdzhena Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 02.10.2014 № 1124, zareyestrovana v Ministerstvi yustytsiyi Ukrainy 27.10.2014 r. za № 1341/26118 – approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.10.2014 No. 1124, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on 27.10.2014 under No. 1341/26118. [in Ukrainian].

3. Kiptenko V., Malynovs'ka O. (2018) Orhanizatsiya ekskursiynykh posluh [Organization of excursion services]: Pidruchnyk – Textbook. 518. [in Ukrainian].

4. Korol' O.D. (2016) Orhanizatsiya ekskursiynykh posluh u turyzmi [Organization of excursion services in tourism]: navch.-metod. posibnyk. – Educational method manual. Chernivtsi national. university. 144. [in Ukrainian].

5. Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu pid chas provedennia navchalnykh ekskursii ta navchalnoi praktyky uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. [Methodological recommendations regarding the organization of the educational process during educational excursions and educational practice for students of general educational institutions]. Instruktyvno-metodychnyi lyst Ministerstva osvity i nauky vid 06.02.2008 r. za № 1/9-61. – Instructional and methodical letter of the Ministry of Education and Science dated February 6, 2008 under No. 1/9-61. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617 [in Ukrainian].

6. Hudak, P. (2003). Campus field exercises for introductory geoscience courses. *Journal of Geography*, 102 (5), 220–225.

7. Cwikla J., Lasalle M., Wilner S. (2009). My two boots ...a walk through the wetlands: An annual outing for 700 middle school students. *The American Biology Teacher*, 71 (5), 274–279.

8. Falk J. H., Dierking L. D. (2000). Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning. New York: Altamira Press.

9. Farmer J., Knapp D., Benton G. (2007). The effects of primary sources and field trip experience on the knowledge retention of multicultural content. *Multicultural Education*, 14 (3), 27–31.

10. Fries-Gaither J., Lightle K. (2011). Penguins and polar bears integrates science and literacy. *Science*, 331 (6016), 413.

11. Hofstein A., Rosenfeld S. (1996). Bridging the gap between formal and informal science learning. *Studies in Science Education*, 28, 87–112.

12. Hoisington C., Sableski N., DeCosta I. (2010). A Walk in the woods. *Science and Children*, 48 (2), 27–31.

13. Hutson T., Cooper S., Talbert T. (2011). Describing connections between science content and future careers: Implementing Texas curriculum for rural at-risk high school students using purposefully-designed field trips. *Rural Educator*, 31, 37–47.

14. Kisiel J. (2006). Making field trips work. *Science Teacher*, 73 (1), 46–48.

15. Kolb D. (1983). *Experiential learning, experiences as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

16. Lei S.A. (2010). Assessment practices of advanced field ecology courses. *Education*, 130 (3), 404–415.

17. Nabors M.L., Edwards L.C., Murray R.K. (2009). Making the case for field trips: What research tells us and what site coordinators have to say. *Education* 129 (4), 661–667.

18. National Research Council (2009). Learning science in informal environments: People, places, and pursuits. Washington, DC: The National Academies Press.

19. Rennie L.J. (2007). Learning outside of school. In S.K. Abell and N.G. Lederman (eds.), *Handbook of Research on Science Education*. Mahwah, New Jersey: Erlbaum.

20. Scarce R. (1997). Field trips as short term experiential education. *Teaching Sociology*, 25, 219–226.

21. Tal T., Morag O. (2009). Reflective Practice as a Means for Preparing to Teach Outdoors in an Ecological Garden. *Journal of Science Teacher Education*, 20 (3), 245–262.